

מבצע מיוחד!
ניתן לעשות מנוי על קונטרס
'לקראת שבת'
למשך שנה
ב \$ 188 בלבד
4148-675-347

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

גליון תקכד
ערש"ק פרשת וישלח ה'תשע"ז

מדוע חי יצחק "רק" ק"פ שנה?

יסוד עבודת הנכנס למצוות

גדר תענית ביום חופה

חור קטן בגוף - חור גדול בנשמה

אור
החסידות

פְּתַח הַדָּבָר

בעזרה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת וישלח, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי', את קונטרס 'לקראת שבת' (גליון תקכד), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ולפעמים נאמרו הביאורים בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן העניינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

◇ ◇ ◇

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה'", ונזכה לשמוע תורה חדשה, תורה חדשה מאתי תצא, עוד בשנה זו, שמוחדת בזה שנצטוונו בה "הקהל את העם האנשים הנשים והטף למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלוהיכם, ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החפידות

זה מאה חמשים ושמונה שנה - משנת תקל"ו - מאז נתגלתה - בחסדי א"ל עליון יתברך ויתעלה - תורת החב"ד, שתוכנה הפנימי הוא "הגברת הצורה על החומר", באמצעות העבודה של "מוח שליט על הלב", שההבנה תעבד את המדות שבלב. אמנם זו עבודה די קשה, אך חסידות חב"ד מגישה את כל החומר שבו אפשר לבצע עבודה זו. וההתחלה היא - להסתכל על כל דבר בשכל ודעת בלי להט המדות. מאה וחמשים שנות עבודת החסידים פעלו - ברוך השם - שעצם חומר המוח וחומר הלב עוצבו בצורה כזו שיסייעו זה לזה.

חסידות מה היא?

היה זה בחורף תרס"ג, בגלל מצב בריאות רופף נסע אבי נכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב ג"ע לוינה אל אחד הפרופסורים הגדולים. כדי לקבוע את האבחנה היה על הפרופסור לדעת במדויק סדר יומו של אבי, כמה שעות הוא עובד וכיצד מתבצעת העבודה.

הפרופסור התעכב על השאלה: חסידות מה היא?

ענה לו אבי:

"תוכן החסידות הוא שעל המוח לתת ללב להבין מה עליו לרצות, ועל הלב להביא בחיים את מה שהמוח מביין".

שאל הפרופסור: "כיצד עושים זאת? הרי המוח והלב שני חלקי עולם נפרדים הם, שים גדול מפריד ביניהם?"

ענה לו אבי:

"העבודה היא להקים גשר בין שני חלקי עולם אלה, או לפחות למתוח ביניהם חוטי חשמל וטלפון כדי שהאור שבמוח יגיע ללב. ובהסתמך על מעקבים מסויימים וחקירות שונות, מוכרחני לומר - אמר אבי - שאלו שנולדו בזה - בהתכווננו לחסידים - הנה חומר המוח וחומר הלב שלהם מתולדותם, מסוגלים מבחינה פסיכולוגית ללימוד זה ולעבודה זו".

(תרגום מלקוטי דיבורים ח"א עמ' 162 ואילך - לקוטי דבורים המתורגם ח"א עמ' 109 ואילך)

מכון אור החסידות	Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש	Head Office
ת.ד. 2033	1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000	Brooklyn, NY 11213
03-738-3734	United States
Likras@likras.org	(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,

הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

תוכן העניינים

ה. מקרא אני דורש.....

מדוע חי יצחק "רק" מאה ושמונים שנה?

מדוע דאג יצחק כאשר הגיע ל"פרק אמו", הרי נתברך בברכה מיוחדת מהקב"ה? / אם אברהם מת חמש שנים קודם זמנו, מדוע לא חי יצחק קפ"ה שנה? / ביאור דברי רש"י על דאגת אדם כאשר מגיע לפרק הזריו, והתאמת כלל זה לשנות אברהם, שרה ויצחק

(עי' לקוטי שיחות חפ"ו עמ' 217 ואילך)

ח. פנינים.....

עיונים וביאורים קצרים

ט. יינה של תורה.....

יסוד עבודת הנכנס ל'מצוות

בן י"ג למצוות – עניין שכלי או גזירת המלך / התחלת עבודת ה' – בשכל והשגה או בקבלת עול / יסוד העבודה שעל פי שכל – למעלה מן הדעת / העבודה שבטעם ודעת – רק כי כן ציווה השי"ת

(עי' לקוטי שיחות חפ"ו עמ' 289 ואילך, ח"ד עמ' 1211 ואילך)

יג. פנינים.....

דרוש ואגדה

יד. חידושי סוגיות.....

גדר תענית ביום חופה

יקשה במה הנחלקו הפוסקים בגדר תענית ביום החופה; יקדים דתלוי בג' שיטות גבי תענית יוה"כ; יחקור בכמה מדרשות חז"ל גבי הא דילפינן מנישואי עשו דפרשתנו לכפרת חתן; תולה ב' הפלוגתות זב"ז, דהדבר תלוי אי הכפרה היא ע"י מעשיו או רק מהיותו חתן.

(עי' לקוטי שיחות ח"ל עמ' 102 ואילך)

כב. תורת חיים.....

חור קטן בגוף – חור גדול בנשמה

כד. מעשה רב.....

הכנה לקיום מצוה על ידי נס

כה. דרכי החסידות.....

חג כלל-עולמי

דרכי החסידות

שיחות כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מליובאוויטש
וצוקללה"ה נבנ"מ זי"ע
ואגרות קדשו בענייני עבודת השי"ת

חג כלל-עולמי

אין שום ספק וספק ספיקא שכל אשר מוח בקדקדו, מבין בבהירות, שמאסרו ושחרורו של הרבי, הם מהפלאות האלקיות שהתרחשו בעם ישראל, כאשר סוף הדבר הביא אושר מסויים ומיוחד לכלל ישראל

"י"ט כסלו" – חג כלל-עולמי

"י"ט כסלו" הוא חג הגאולה, שהרבה עשרות אלפי משפחות – כן ירבו – בישראל שמחות בו.

"י"ט כסלו" הוא יום משתה ושמחה בקרב חלק גדול של בני ישראל בכל מרחבי תבל – יו"ט כלל-עולמי.

השנה היא השנה המאה ושלושים וחמש [שיחה זו נאמרה בשנת תרצ"ד] מאז שליהודים – שיהיו בריאים – בכל העולם ישנו היו"ט הזה.

יו"ט זה – "י"ט כסלו" – נקבע לרגל שחרורו של הרבי הראשון של חסידי חב"ד – כ"ק אדמו"ר ר' שניאור זלמן נבג"מ בעל התניא והשולחן ערוך, הנקרא בפי חסידי חב"ד בשם אדמו"ר הזקן – ממאסר, בו ישב (בפטרבורג במבצר הנקרא 'פטרופובלסקי קרפסט') חמשים ושנים-שלשה ימים בערך, וביום י"ט כסלו (בשנת תקנ"ט) שוחרר.

מאסרו וגאולתו של הרבי, לא זו בלבד שיש בהם הנהגה של השגחה פרטית, אלא יש בכך, ודאי, משום לימוד והוראה בדרכי עבודת ה'.

אין שום ספק וספק ספיקא שכל אשר מוח בקדקדו, מבין בבהירות, שמאסרו וגאולתו של הרבי, הם מהפלאות האלקיות שהתרחשו בעם ישראל, כאשר סוף הדבר הביא אושר מסויים ומיוחד לכלל ישראל.

מקרא אני דורש

מדוע חי יצחק "רק" מאה ושמונים שנה?

מדוע דאג יצחק כאשר הגיע ל"פרק אמו", הרי נתברך בברכה מיוחדת מהקב"ה? / אם אברהם מת חמש שנים קודם זמנו, מדוע לא חי יצחק קפ"ה שנה? / ביאור דברי רש"י על ראגת אדם כאשר מגיע לפרק הוריו, והתאמת כלל זה לשנות אברהם, שרה ויצחק

"ויהיו ימי יצחק מאת שנה ושמונים שנה, ויגוע יצחק וימת וגו'" (פרשתנו לה, כח). והנה, שני חיי יצחק - מאה ושמונים שנה - הם חמש שנים יותר מאביו אברהם. ובנוגע לענין זה פירש רש"י בפ' תולדות (כו, ב), על מה שאמר יצחק "הנה נא זקנתי לא ידעתי יום מותי", וז"ל:

"לא ידעתי יום מותי - אמר רבי יהושע בן קרח: אם מגיע אדם לפרק אבותיו ידאג חמש שנים לפניו וחמש לאחר כן; ויצחק חי בן מאה עשרים ושש, אמר: שמא לפרק אמי אני מגיע והיא בת מאה עשרים ושבע מתה, והריני בן חמש שנים פמוך לפרקה. לפיכך לא ידעתי יום מותי, שמא לפרק אמי שמא לפרק אבא".

והיינו, שיצחק החל לדאוג חמש שנים לפני "פרק אמו" - שנפטר בת קב"ז שנה (ר"פ חיי שרה), אולם בפועל נפטר חמש שנים לאחר "פרק אביו" - שנפטר בן קע"ה שנים (חיי שרה כה, ז); ומזה יש ללמוד אשר "ידאג חמש שנים לפניו וחמש לאחר כן", הן כשמגיע ל"פרק אביו" והן כשמגיע ל"פרק אמו" (ראה גם נחלת יעקב על רש"י שם).

והנה, בדרך כלל רש"י אינו מביא את דברי חז"ל בשם אומרם, כנראה בחוש; ויש לומר, שזה שבנידון דידן שינה מדרכו והביא את שמו של רבי יהושע בן קרח - הוא משום שכד דייקת בענין זה יש בו קושי, שהישוב לו נרמז בשמו של רבי יהושע בן קרח, וכדלקמן.

הכנה לקיום מצוה על ידי נס?

בעת שבתו של אדמו"ר הזקן במאסר, היו מעבירים אותו בסירה מהמבצר בו חי' תפוס למקום החקירות דרך הנהר.

פעם אחת כנסעם בסירה רצה אדמו"ר הזקן לקדש את הלבנה, וביקש את הממונה לעצור את הסירה, והממונה סירב. אמר לו אדמו"ר הזקן שביכלתו לעצור את הסירה בעצמו, ואחרי שהממונה עמד בסירובו, נעצרה הסירה מעצמה, והרבי אמרו "הללו את ה' מן השמים" עד לברכה, ואת הברכה עצמה לא אמר והסירה התחילה שוב לנסוע.

אדמו"ר הזקן ביקש שוב את הממונה לעצור את הסירה, ואז עצר הממונה את הסירה, ואדמו"ר הזקן קידש את הלבנה.

והנה, זה שלא אמר אדמו"ר הזקן את הברכה כשהסירה נעצרה מעצמה, והי' זקוק לטובה מן הזולת לשם כך, הוא משום שמצוה יש לקיים כפי שהיא מלובשת בדרכי הטבע (ליקוטי דיבורים ח"ד תשנב, ב ואילך).

מסיפור זה רואים שלא רק קיום המצוה עצמה צריך להיות בדרך הטבע, אלא גם ההכנה לקיום המצוה (עצירת הספינה) צריך להיות בדרך הטבע ולא ע"י ענין נסי.

ואף שזה שהפקיד הסכים לעצור את הספינה, לא הי' מחמת עצמו ממש, אלא לפי שראה שבכחו של אדמו"ר הזקן להעמיד את הספינה מעצמו באופן נסי, הרי זה רק הי' גרמא בעלמא, וההכנה עצמה, העמדת הספינה בשביל אמירת הברכה דקידוש הלבנה, היתה ע"י הפקיד בעצמו ולא באופן נסי.

(ע"פ לקוטי שיחות הלי"א עמ' 49. הי"ה עמ' 80 ואילך)

ב. הנה רש"י משווה בין יצחק לבן אדם – שמכיון ש"אם מגיע אדם לפרק אבותיו ידאג חמש שנים לפנייהם וחמש שנים לאחר כן", לכן החל יצחק לדאוג חמש שנים קודם "פרק אמו", אולם בפועל נפטר חמש שנים אחר "פרק אביו".

ולכאורה צ"ע בזה, שהרי יצחק נתברך בברכה מיוחדת מהקב"ה, וכמו שכתוב בפ' חיי שרה (כה, יא) "ויברך אלקים את יצחק" [ורש"י שם מפרש: "נתיירא (אברהם) לברך את יצחק מפני שצפה את עשו יוצא ממנו, אמר: יבוא בעל הברכות ויברך את אשר ייטב בעיניו, ובא הקב"ה ובידכו"]], וברור שבכלל ברכה זו הי' גם הוספה באריכות ימיו ושנותיו, יותר ממדת כל אדם; ואם כן, איך השווה יצחק עצמו ל"אדם" שלא נתברך בברכה זו?!

בסגנון אחר – וליתר ביאור:

מדברי רש"י עולה "כלל" במדת כל אדם, שיש לו לחשב עת פקודתו באחד מארבע האופנים: (א) חמש שנים לפני פרק אמו, (ב) חמש שנים לאחר פרק אמו, (ג) חמש שנים לפני פרק אביו, (ד) חמש שנים לאחר פרק אביו.

ומעתה צריך ביאור, דכיון שיצחק נתברך בברכה מיוחדת מהקב"ה, אשר "ויברך אלקים את יצחק" – הי' יצחק צריך להאריך ימים יותר מהסדר הרגיל, ואיך יתכן כי בפועל חי רק לפי האופן ה' הנ"ל (חמש שנים לאחר פרק אביו) המתאים בטבע למדת ב"אדם, ולא יותר?!

וביותר צ"ב, שיצחק עצמו החל לחשוש מיד לפי האופן הא' הנ"ל (חמש שנים לפני פרק אמו) – הכולל את המדה הפחותה ביותר במדת כל אדם, אף שידע שנתברך בברכה מיוחדת מאת הקב"ה האמורה להוסיף לו אריכות ימים ושנים!

[ולהעיר, ששרה הרי מתה (לכאורה) לפני זמנה, מפני סיבה מיוחדת – בשורת העקידה (פרש"י חיי שרה כג, ב), וזה מוסיף בהסברא שאין ליצחק לחשוש מפני "פרק אמו"; ובפנימיות הענינים יש לבאר זה שיצחק חשש כ"כ, שהוא מפני שמדתו של יצחק היא מדת הגבורה, "פחד יצחק", ולכן "החמיר" על עצמו וחשש ביותר].

ג. והביאור בזה – בפשטות:

גם אברהם ושרה התברכו מאת הקב"ה, ולכן האריכו ימים יותר מכפי הימים הקצובים להם.

וכפי שמצינו שכאשר הי' אברהם בן מאה שנים ושרה בת תשעים – נאמר עליהם שהם "זקנים באים בימים" (וירא יח, יא), והיינו, שכבר נכנסו בכל ימיהם, כל הימים הקצובים להם; וזה שהאריכו ימים עוד הי' מצד ברכת ה' המיוחדת להם.

וזהו איפוא החשבון שעשה יצחק:

יצחק החשיב את "פרק אמו" לגיל תשעים, וממילא חשב שזמנו הוא חמש שנים

כשנותן לכאו"א דבר יקר כזה כמו גוף, יש להשתדל שיהי' בריא, ויוכל להשלים מה שחפץ ממנו השי"ת

...למותר להאריך, שהאמור זבחי אלקים רוח נשברה, אין הכוונה על שבירות רוח, ובפרט שבירות הלב, המזיק, ח"ו, לבריאות ופועל על העצבים – ניירוויין – וביותר אשר מצד השבירות לב לוקחים את הענינים ללב באופן יותר חריף וכבד יותר מכמו שהם מצד עצמם, וכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע סיפר בשם כ"ק אביו אדמו"ר מוהרש"ב – ג"ע, שאמר לו פעם "ראה כמה יקר גוף של יהודי, שבשבילו 'שפכו' כ"כ הרבה תורה ומצוות".

ועתה כשנותן לכאו"א דבר יקר כזה כמו גוף, צריכים לעסוק בהשתדלות, והשתדלות אליבא דנפשי, שיהי' הגוף בריא ובמילא יוכל להשלים מה שחפץ ממנו השי"ת. וכמ"ש הרמב"ם הלכות דיעות רפ"ד, "היות הגוף בריא ושלם מדרכי השם הוא" ובהמכ' של כ"ק הרב המגיד ממעזריטש (נדפס בהתמים) לבנו הקדוש המלאך, כותב "חור קטן בגוף גורם לחור גדול בנשמה" ("א קליין לעחילי אין גוף מאכט א גרוישער לאך אין דער נשמה").

אין כוונתי בזה לדרשא, ורק תקותי, אפשר יפעול זה עלי' ועל ידה גם על בעלה הרב שי' (אף שבזהר מובא הלשון תוקפא דנשמתא חולשא דגופא, יפרשו – חלישות דרישת הגוף, אבל לא ח"ו חלישות בריאות הגוף, ורואים זה בפועל, שבעת שהגוף בריא יכולים לפעול שלא בערך בכל הענינים ובפרט באהבת השם אהבת התורה ואהבת ישראל).

(אגרות קודש ח"ד אגרת אפא)

ישמור על בריאותו פשוט כפשוטו בעניני אכילה ושתיה ושינה וכו' אשר עי"ז טוב יהי' לו גם ברוחניות

ועל של עתה באתי, והיינו שע"פ הידיעות המתקבלות מ... וכן מהנוסעים הנה כנראה שאינו מסודר כלל בענין בריאות הגוף, אשר במילא אי אפשר שלא ישפיע זה גם על בריאות הנפש, וכידוע מאמר הרב המגיד לבנו הר"א המלאך, אז א קליינע לעכעלע אין גוף גורם א גרויסע לאך אין דער נשמה, והוא ג"כ פסק בנגלה וכמ"ש הרמב"ם הלכות דיעות ריש פרק ד', היות הגוף בריא ושלם מדרכי השם הוא.

וחבל על הזמן על הוויכות בדבר הפשוט, ובמילא אם לקולי ישמע, הרי ישמור על בריאותו פשוט כפשוטו בעניני אכילה ושתיה ושינה וכו' אשר עי"ז טוב יהי' לו גם ברוחניות. וכבר ידוע מאמר הבעש"ט על הפסוק כי תראה חמור שונאך גו' עזוב תעזוב עמו.

(אגרות קודש ח"ז אגרת בנה)

קודם לכן – בגיל שמונים וחמש שנים.

ומעתה, חשב יצחק, כשם שאמי התברכה מאת ה' ולכן זכתה ל"ז' שנים נוספות לאחר גיל תשעים (ביחד – קכ"ז), כן ברכת ה' אליי צריכה להוסיף לי עוד ל"ז שנים – לאחר גיל שמונים וחמש – ובמילא החל לחשוש ל"יום מותו" בגיל קכ"ג שנים (לאחר סיום קכ"ב שנה, שהם פ"ה ועוד ל"ז).

אמנם בפועל ה' יצחק יכול לחיות חמש שנים לאחר "פרק אביו", שהוא גיל מאה (וכנ"ל שבהיות אברהם בן מאה ה' "בא בימים") – והיינו גיל מאה וחמש.

ובכן – כשם שלאברהם הוסיפה ברכת ה' עוד שבעים וחמש שנים על "פרקו" הטבעי שה' בגיל מאה, וחי ביחד מאה ושבעים וחמש שנים, כך הוסיפה ברכת ה' ליצחק עוד שבעים וחמש שנים על "פרקו" שה' בגיל מאה וחמש, וחי ביחד מאה ושמונים שנה.

ד. אמנם "תלמיד ממולח" יכול עדיין להקשות:

רש"י מפרש בפ' תולדות (כה, ל. וכן בפ' לך טו, טו), שבעצם ה' אברהם צריך לחיות מאה ושמונים שנה, ואין זאת אלא ש"קיצר הקב"ה חמש שנים משנותיו" כדי שלא יראה את נכדו עשו יוצא לתרבות רעה.

ומעתה, לפי כל החשבון הנ"ל שיצחק חי עוד חמש שנים אחר "פרק אביו" – ה' יצחק צריך לחיות (לא רק מאה ושמונים שנה, כ"פרק אביו", אלא) מאה ושמונים וחמש! ואת הישוב לזה מרמז רש"י בהזכירו את שם בעל המאמר – רבי יהושע בן קרחה (כנ"ל ס"א):

הגמרא מספרת (מגילה כז, ב ואילך) על כמה תנאים שנשאלו "במה הארכת ימים" וכל אחד מהם סיפר על כמה זהירות מיוחדות שנהג בהם ובזכותם האריך ימים. כששאלו שאלה זו את רבי יהושע בן קרחה, השיב דבר אחד: "מימי לא נסתכלתי באדם רשע", ותו לא.

מזה למדים אנו, אשר לדעת רבי יהושע בן קרחה ההסתכלות באדם רשע משפיעה ביותר על אריכות ימים; ומעתה מובן בנידון דידן, שכיון ויצחק כן הסתכל בדמותו של עשו בנו – שה' רשע (אף שיצחק עצמו לא ידע מרשעותו), גרם הדבר למיעוט באריכות ימיו, ולכן הוא חי מאה ושמונים שנה כ"פרק אביו", ולא את חמשת השנים הנוספות על "פרק אביו".

ומסיימים בטוב.

תורת היים

מכתבי עצות והדרכות בעבודת השי"ת
בחיי היום יום

חור קטן בגוף – חור גדול בנשמה

לקראת יומא דהילולא רבא דהוד כ"ק המגיד ממעזריטש זיע"א ב"ט כסלו הבע"ל,
מביאים אנו מכתבי קודש אודות פתגמא קדישא דילי" "כשיש חור קטן בגוף – יש
חור גדול בנשמה"

צריך לשים לב להטבת מצב בריאותו הגשמי ע"י אכילה ושת' ושינה באופן המתאים

...ואתחיל בעיקר והוא בענין בריאות הגוף.

פסק הרמב"ם בהל' דעות רפ"ד, והיות הגוף בריא ושלם מדרכי השם הוא כו'. ובטשו"ע או"ח סתקע"א ס"ב: ת"ח אינו רשאי לישב בתענית מפני שממעט במלאכת שמים כו', ומלמדים וכל העוסקים בצ"צ דינם כת"ח. ואמר הרב המגיד (נדפס בהתמים חוברת ז עמ' כח) "כשיש חור קטן בגוף נעשה חור גדול בנשמה" ("אז סוערט א קליין לעחיל אין גוף ווערט א גרוישער לאך אין דער נשמה"). פסק אדה"ז באגה"ת פ"ג, דמצי לצעורי נפשי על עבירות שבידו רק כשישער בנפשו שבודאי לא יזיק לו כלל.

ואחרי כל הדברים האלה הנה, לדעתי ה' צריך לשים לב להטבת מצב בריאותו הגשמי ע"י אכילה ושת' ושינה באופן המתאים להנ"ל. . והשי"ת בטח יצליחו לעשות פון גשמיות רוחניות.

פנינים

עיונים וביאורים קצרים

בההיא שעתא בני י"ג שנה הו

ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה איש חרבו (לד, כה)

גמירי שמעון ולוי בההיא שעתא בני י"ג שנה הו והרונה לחשוב יצא ויחשוב (רש"י ד"ה ור' יוסי נזיר כט, ב)

יש לבאר החשבון שלוי ה' באותו זמן בן י"ג שנה, שהוא מדויק מיום ליום:

דהנה משלקח יעקב את לאה עד המאורע ד'ויקחו איש חרבו" עברו י"ד שנים וששה חדשים וכ' יום.

דלאחר שנשא את לאה חיכה ז' ימים ונשא את רחל, ואח"כ עבד שבע שנים ברחל, ועוד שש שנים ללבן. הרי י"ג שנים וז' ימים.

אח"כ ברח מלבן ז' ימים (ראה רש"י ויצא לא, כג), לן לילה אחד במעבר יבוק (ראה פרשתנו לב, כב-כג), ונסע לסוכות ושהה שם י"ח חדשים (ראה רש"י פרשתנו לג, ז), הרי לנו י"ד שנים, ו' חדשים וט"ו יום.

הגיע לשכם בעש"ק (ראה רש"י פרשתנו שם, יח) וא"כ נותר מחוץ לעיר גם ביום השבת, ביום הראשון יצאה דינה ולקחה שכם, ו"ביום השלישי בהיותם כואבים" לקחו שמעון ולוי איש חרבו, הרי לנו י"ד שנים, ו' חדשים וכ' יום.

והנה משלקח יעקב את לאה עד שנולד לוי עברו שנה אחת, ו' חדשים וכ' יום. דהרי: א. ראובן נולד מביאה ראשונה (עיי' רש"י ויחי מט, ג "היא טפה ראשונה שלו"). ב. אי' בפרקי דר"א (פלי"ו) "מז' חדשים ילדה לאה את בני", ואמרו חז"ל (ר"ה יא, א) "יולדת לשבעה יולדת למקוטעין", והיינו ו' חדשים וכ' ימים (עיי' שם בתוד"ה אלא "טבלה נמי בליל ה' דהג, ואפשר דילדה ביום אחרון של פסח").

ונמצא דומן עיבור ראובן שמעון ולוי ה' ו' חדשים וב' ימים לכל אחד, כנ"ל. הרי לנו י"ח חדשים וז' ימים. הוסף שבועיים לטומאת לידה דראובן ושמעון הרי לנו שנה אחת ו' חדשים וכ' יום ואז נולד לוי.

ונמצא ד"ביום השלישי בהיותם כואבים", נתמלאו ללוי י"ג שנה בדיוק, ומיום ליום.

(ע"פ רשימות חוברת כא, יעויין שם בארוכה)

ניצוד שלח יעקב שלוחים למקום סכנה

וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו

מלאכים ממש (לב, ד. רש"י)

במפרשי רש"י (רא"ם, גו"א, ועוד) הקשו, מהו הכרחו של רש"י לפרש דמדובר במלאכים ממש, הרי אפשר לפרש דמדובר בשלוחים בו"ד? ותירצו בכמה אופנים.

ויש לתרץ בפשטות:

הדין הוא (ראה באר היטב או"ח סו"ס תר"ג) דמי ששלח אדם באיזו שליחות, וניזוק השליח, חייב המשלח לעשות תשובה ע"ז.

ועפ"ז כיון שידע יעקב שעשו הולך לקראתו ורוצה להרגו, נמצא ששלח השלוחים למקום סכנה, וא"כ ה' אסור לו לשלוח שלוחי בו"ד לעשו, כי אולי ינוקו.

ולכן מוכרחים לומר שהשלוחים ששלח יעקב לא היו בו"ד, אלא "מלאכים ממש", ואז שפיר יכול לשלחם. וק"ל.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ה עמ' 389 ואילך)

לקראת שבת

כא

עפ"ז מובן הטעם לזה שנרמז בכתוב ענין זה ד"חתן מוחלין לו כל עוונותיו" בנשואי עשו עם בת ישמעאל ("ולמד הטעם מכאן"), כי גדר זה דכפרה ומחילה מצד ענין הנשואין יתכן רק בישראל⁵², לא בעכו"ם:

כשם שהכפרה דעיצומו של יום הכפורים לכלל ישראל, שהוא כמ"ש (אחרי טו, ל. הובא ברמב"ם הל' תשובה שם) "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם לפני ה' תטהרו", פועל על האדם היציאה מחטאיו⁵³, די"ל הטעם שהוא כיון דכאו"א מישראל רוצה לעשות כל המצות (רמב"ם הל' גירושין ספ"ב) – עד"ז הוא ביום כפור פרטי דחתן (וכלה) אשר נושא אשה והולך לקיים מצוה רבה דפו"ר, הרי זו פעולת הנשמה קדושה שלו, ולכן זה גורם למחילת עוונותיו, משא"כ בעכו"ם.

ולכן רמזה התורה ענין זה בעשו דוקא, כי עשו שהי' בנו דיצחק, ה' לו דין ישראל, כדאיתא בגמ' (קדושין יח, רע"א) דעשו ישראל מומר הוי, משא"כ אלו שמסופר אודות נישואיהם בדורות שלפנ"ז, הרי לא ה' להם דין ישראל⁵⁴.

כפי פשטות דרשת הירושלמי, הכפרה דחתן היא כולה מצד עצם ענין הגדולה דמכפרת⁴⁸, והיינו כענין עיצומו של יום ביום כפור, משא"כ לפרש"י שמחילת עוונות של חתן ועולה לגדולה באה דוקא כאשר יש עמה תשובה⁴⁹ – יש לומר, שהכפרה היא אמנם מצד עצם הענין דנושא אשה (ועולה לגדולה), אלא שכפרה זו אינה אלא דוקא כאשר ישנו ענין החשובה, בדוגמת גר שמשנה מעשיו כולן לטובה.

[ולכן אף שלא מצינו מפורש שעשו עשה תשובה, הרי השם מחלת הוא שמה של אשתו – שהיא עשתה תשובה בעת הנשואין⁵⁰].

ולפי המדרש ש"נתן דעתו להתגייר מחלת שמחל לו הקב"ה על כל עוונותיו", נמצא דאף שלא ה' כאן ענין של (גירור ו) תשובה ממש, אלא רק תנועה של קירוב לטוב דחפץ להתגייר⁵¹ – גם זה מועיל למחילת עוונותיו שנמחלים ע"י ענין הנשואין.

48 ראה חדושי אגדות מהר"ל יבמות סג, ב. גו"א לפרש"י פרשתנו עה"פ. הכותב ויפה מראה לירושלמי בכורים שם. ועוד. וראה שד"ח שם בסופו מה שמחלק בין חתן להשאר.

49 ראה מושב זקנים עה"ת ס"פ תולדות: מחלת מכאן שהנושא אשה מוחלין לו עונותיו לכך נהגו להתענות החתן ביום הנשואין כי הוא יום הכפורים שלו.

50 ראה לעיל הערה 45.

51 ראה מפרשי הב"ר שם – נסמנו בהערה 43.

52 ולהעיר דישמעאל ה' בן אברהם וגם עשה תשובה קודם שמת אברהם (פרש"י לך טו, טו. ח"ש כה, ט), ע"ד עשו – לקמן בפנים.

53 ראה בארוכה לקו"ש חכ"ז שם (ע' 128).

54 וראה לעיל הערה 52; לקו"ש חט"ו ע' 192 – בנוגע לישמעאל. וש"נ.

יעקב . . ויצו עליו . . לא תקח אשה מבנות כנען . . וירא עשו כי רעות בנות כנען בעיני יצחק אביו וילך עשו אל ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל גו' על נשיו גו', ופרש"י "הוסיף רשעה על רשעתו שלא גרש את הראשונות"⁴⁴.

לפי הירושלמי (ומדרש שמואל של-פנינו) יש לומר, דבזה שהלימוד הוא דוקא מ"מחלת" שנאמר בנשואי עשו, בא הכתוב להשמיענו שמחילת עוונותיו של חתן ה"ה גם באופן שלא שינה מעשיו לטוב ולא עשה תשובה (כמו עשו הרשע, "שלא גרש את הראשונות");

אבל לפי פרש"י שגם בהחתן ה"ז תלוי בשינוי מעשיו לטוב, בדוגמת גר שנת-גייר, הרי תמוה ביותר, איך מתאים לומר שנמחלו עוונותיו של עשו – והלא לא עשה תשובה אלא "הוסיף רשעה כו"?

ולכאורה י"ל שמהאי טעמא נרמז זה בשם אשתו – "מחלת" (ולא בשמו של עשו) – כי בנדר"ד נמחלו עוונותיו של מחלת אשת עשו, כי רק היא עשתה תשובה בעת הנישואין⁴⁵. אבל עדיין יש להבין מאי טעמא מרמז הכתוב דבר זה בנשואי עשו דוקא?

44 הביאור בזה ע"ד הפשט ראה בארוכה לקו"ש שם ע' 169 ואילך ובהערות שם. חל"ה ע' 113 ואילך.

45 כהגירסא "שנמחלו עוונותיו" – ולהגירסא ברש"י "נמחלו עוונותיו" – צריך לומר, שמחילת עוונותיו של מחלת (מפני תשובה שלה) נמשכה גם על עשו (ואולי זוהי הכוונה בני' מד"ש באבער הנ"ל (שוה"ג להערה 17) "שמחלה לו כו", היינו שבאה בסיבתה. ורוחק). ועצ"ע.

יש מפרשים (משכיל לדוד לפרש"י פרשתנו עה"פ. ועד"ז במלאכת הקודש עה"פ), ד"ממה שנמצא לימוד זה בהך קרא למדנו דאע"ג דכבר יש לו אשה ובנים דהשתא תו ליכא מצות פו"ר אפ"ה מוחלין לו דהא הכא גבי עשו כשלקח אשה זו כבר הו"ל תרתי נשי ובנים נמי".

אמנם לכאורה אין זה ביאור מספיק, כי אף שלא מצינו לפנ"ז מפורש בתורה ענין של נשואי אשה לאחר שכבר היו לו להנשוא אשה ובנים⁴⁶ (וגם בנשואי יעקב, שנשא ד' נשים, אין מקום ללימוד זה, כי מעיקרא לא היו לו עוונות⁴⁷) – הרי מובן הוא דכיון שכל עניני התורה הם בתכלית הדיוק, צריך לומר, שדבר זה מתאים להשמיענו (לראשונה) דוקא בנשואי עשו.

ך

תולה השיטות דלעיל בתענית חתן בפלוגתא זו, ובוה א"ש הסברות שבזה

אמנם באם נימא דאיפליגו בהמבואר לעיל, בגדר הכפרה שע"י התענית כו', אתי שפיר הסברות בחילוקי הדרשות שבזה:

46 וצ"ע אם זה שייך כשנשוא פלגש בנוסף על אשתו, כמו בס"פ וירא.

47 וכן בנוגע לזה ש"ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה" (ח"ש כה, א), אחרי שכבר הי' לו בן יצחק (ולדיעה אחת (ב"ב טז, ב) היתה לו גם בת, היינו קיום מצות פו"ר גם לדעת ב"ה (יבמות סא, ב)) – דהרי לא היו לו עוונות (רש"י ח"ש שם, ז). ונוסף ע"ז – הרי אז לא היתה לו אשה בכלל, דשרה כבר מתה.

יינה של תורה

יסוד עבודת הנכנס למצוות

בני"ג למצוות – עניין שכלי או נזירת המלך / התחלת עבודת ה' – בשכל והשגה או בקבלת עול / יסוד העבודה שעל פי שכל – למעלה מן הדעת / העבודה שבטעם ודעת – רק כי כן ציווה השי"ת

במקור הדין ד"בן שלוש עשרה למצוות"¹, מצינו בדברי רז"ל שני דעות:

יש² הלמדים זאת מפרשתנו, מהפסוק "ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי . . איש חרבו"³, דתואר "איש" מורה על בגרות שכל ודעת, ובשעה זו שהתורה מכנה את שמעון ולוי בתואר "איש" היו בני י"ג שנה, ומכאן למדו אשר בגיל י"ג הוי הנער ל"איש" בר דעת, וממילא ניתן לצוותו להיות אחראי למעשיו ולהטיל עליו עול מצוות.

ויש⁴ שלמדו ש"שיעור" זה דבן י"ג למצוות אינו נלמד מפסוק בתורה, אלא הוא ככמה שיעורים אשר המה "הלכה למשה מסיני".

והנה, כאשר נהיה הילד לאיש ומתחיל עבודתו להיות מצווה ועושה ומחויב בעול

1 אבות פ"א מכ"א (לגרסת אדמו"ר הזקן בסדרו – מכ"ב).

2 רש"י ד"ה ור' יוסי בנוזר כט, ב. רש"י ורע"ב באבות שם. מחזור ויטרי שם.

3 פרשתנו לד, כה.

4 שו"ת הרא"ש כלל טז. שו"ת מהרי"ל סנ"א. פי' הב' ברש"י לאבות שם.

מצוות, הרי צריך שתהא עבודתו על בסיס איתן ונכון, ומשתי דעות אלו יש ללמוד את היסוד הראוי עליו יבנה הנער עבודתו את השי"ת להיות עבד נאמן לבורא ית' כל ימי חייו, וכפי שיתבאר.

בן י"ג למצוות – עניין שכלי או גזירת המלך

סיבת היות בן י"ג מחוייב במצוות, הרי היא שונה בתכלית בין שתי דעות האמורות, דלא זו בלבד שיש כאן שני לימודים ממקורות שונים, אלא שחלוקים לימודים אלו בעצם טעם היות בן י"ג מחוייב במצוות:

לדעה השניה, ש"בן י"ג למצוות" הוא הלכה למשה מסיני, הרי אין סיבה וטעם מדוע דווקא בן שלוש עשרה מחוייב במצוות, רק שכך קבלנו מסיני בלא נתינת טעם, אשר בהגיע הילד לגיל י"ג ולא קודם לכן מוטל עליו עול מצוות.

אבל לדעה הראשונה הנה טעם גדול יש בדבר, דהלא בכתוב "ויקחו גו'", לא נאמר ששמעון ולוי נתחייבו במצוות, אלא רק שנקראו בשם התואר ד"איש", וכיוון שהיו אז בני י"ג ילפינן רק שבן י"ג נקרא בשם "איש", ומכאן הסברא אומרת אשר מכיוון שהנער בן י"ג נעשה ל"איש" שהוא בר דעת וגדול, הרי אפשר כבר להטיל עליו אחריות לעול מצוות.

ואם כן שתי הדעות חלוקות המה בסיבת חיוב בן י"ג במצוות: דלשיטה הראשונה טעם החיוב הוא משום דטבע הנער מתאים אז להכיר בערך המצוות ולהתחייב בהן, ולשיטה השניה דבר זה אינו מצד הטבע אלא דין מפי הגבורה אשר דווקא בן י"ג יתחייב במצוות.

התחלת עבודת ה' – בשכל והשגה או בקבלת עול

וגם בעבודת ה' של נער הנכנס בעול המצוות, הרי שתי הדעות הללו המה דרכים שונות ביסוד עליו בונה את עבודתו לקונו:

לדעה הראשונה, הנה נער שנהיה ל"איש" נעשה מחוייב במצוות לפי שטבעו שלם ומוכן להכיר בערכן ולהיות אחראי לקיומן, וממילא נמצא, שעבודת ה' מיוסדת היא על השכל וההבנה, וכמובן מכך שמחייבים אותו במצוות רק כאשר שכלו שלם, ויכול להבין ולהרגיש יוקר המצוות.

ובזאת שונה בתכלית נער הניגש לעבודת ה' על פי הדעה השנית, שאינו עובד עבודתו משום שעתה הוא שלם בטבעו ועל פי שכל יש לחייבו במצוות, אלא סיבת התחלת עבודתו היא משום שכן ציווה מלכו של עולם את משה רבנו בהר סיני, שיהא הנער מתחיל עבודתו בן י"ג שנה – כך ולא אחרת! ויוצא, שעבודת ה' אינה מיוסדת על השכל,

חלים, ה"ז משום שבודאי עשו תשובה.

ולכאורה כן משמע קצת מב"ר (פס"ז, יג) שעשו "נתן דעתו להתגייר מחלת שמחל לו הקב"ה על כל עוונותיו", היינו דמחילת העוונות של החתן באה מצד דעתו לשנות מעשיו³⁷.

ולפ"ז מסתברא, דלהירושלמי ומדרש שמואל (שלפנינו), שלא מנו גר בין הנך שמוחלין להם עוונותיהם (ורק נלמד מגר), הנה מחילת העוונות בחכם חתן ונשיא אינה באה מפני ששינו מעשיהם ועשו תשובה, אלא רק בגלל הא שנעשו חכם (שנתמנה) נשיא וחתן³⁸. וכן מוכח מדיוק לשון הירושלמי ומדרש שמואל "חכם חתן נשיא גדולה³⁹ מכפרת", דאין "גדולה" חלוקה בפ"ע⁴⁰ אלא היא מוסבת על כל הג' פרטים שנמנו לפנ"ז⁴¹, דהיינו שעצם

37 להעיר מבחי פרשתנו עה"פ, שכולל ב' דברי חז"ל יחד, שמתחלה מביא "עשו נתן דעתו להתגייר", ומשיך "ושלשה מוחלין להן על כל עוונותיהן גר שנתגייר והעולה לגדולה והנושא אשה ומוכיח מן הכתוב הזה שנקראת מחלת שנמחלו לו על כל עוונותיו".

38 ואף שנלמד מגר – הרי א' הלימוד מגר הוא רק על "חכם", משא"כ חתן ונשיא נלמדים מפסוקים אחרים. ב' גם בחכם מסתבר לומר שהלימוד (מהסמיכות) לגר הוא רק בנוגע להמציאות בפועל, שמוחלין לו על כל עוונותיו, אבל לא על אופן וגדר המחילה. וכדמוכח גם מלשון הירושלמי "הגדולה מכפרת", אף שמביא לימוד מיוחד על כל סוג בפ"ע, מ"מ, גדר הכפרה והמחילה שווה בכלם, "גדולה מכפרת", כדלקמן בפנים.

39 ולא "וגדולה" (בוא"ו). במדרש שמואל לפנינו "וגדולה מכפרת". אבל לכאורה הוא ט"ס. ובהוצאת באבער הוא ככירושלמי "גדולה".

40 והרי לא הביא להלן ראי' בפ"ע על "גדולה".

41 וכן מוכח מהל' "מכפרת" (ל' יחיד ול' נקבה)

עליהם לגדולה מכפרת.

ויש לעיין בזה, מהי סברת החילוק בין דברי הירושלמי (והמדרש שמואל שלפנינו) להדרשה שהובאה בפרש"י.

וגם צריך ביאור בדברי הב"ר הנ"ל, דלכאורה אינם עולים בקנה אחד עם המבואר לעיל, שהרי מוכח שם שרק "נתן דעתו להתגייר (היינו לשוב בתשובה⁴²)", אבל לפועל לא נתגייר, שלא שינה מעשיו⁴³.

ה

יוסיף בהסברת מה דנלמד דוקא מנישואי עשו

ועוד יש לדייק: מהו שענין כללי זה השייך לנישואי כל איש ואשה (שחתן מוחלין לו עוונותיו), נאמר דוקא בנישואי עשו עם בשמת בת ישמעאל, דהא מלבד מה שהי' עשו הרשע מסוג אנשים היותר נחות, הנה בנדר"ד גם הנשואין עצמם לא היו אלא ענין של רמאות – להראות ליצחק שנושא אשה כשירה, כמסופר בפ' תולדות (כח, ו ואילך) "וירא עשו כי ברך יצחק את

דקאי על "גדולה" הכוללת כולם, דאל"כ הול"ל "מכפרין". וכ"ה ביל"ש שמואל שם (שליחא שם "גדולה") "חכם חתן ונשיא מכפרין". ועד"ז בספר הפרדס שם "שלשה מכפרין חכם ונשיא וחתן".

42 לכאורה כ"ה הכוונה במדרש "להתגייר" ולא כפשוטו – ראה רד"ל לב"ר שם סק"י"ט.

43 ראה יפה תואר השלם (ובהקצר) שם. נזר הקודש השלם שם. וראה גם יפה מראה לירושלמי בכורים שם; עץ יוסף לירושלמי שם – דהתנא דב"ר והא דירושלמי פליגי. ע"ש.

אבל רש"י בפירושו על התורה העתיק מ"אגדת מדרש ספר שמואל": "ג' מוחלין להן עוונותיהן²⁶ גר שנתגייר וה' עולה לגדולה והנושא אשה" [ויליף מזה ש"נקראת מחלת שנמחלו²⁷ עוונותיו"²⁸].

היינו שבירושלמי ומדרש שמואל (שלפנינו) קחשיב רק "חכם חתן ונשיא" ולא נמנה עמהם גר שנתגייר (אף דמיני' ילפינן שכן הוא גבי חכם), ד"ל הטעם בזה, כי גר שנתגייר ה"ה מציאות חדשה, כקטן שנולד דמי (יבמות כב, א. וש"נ), ואין לו שייכות למציאותו הקודמת²⁹ (עד שמן הדין ה' יכול לישא אחותו (מגיותו)³⁰), וא"כ³¹ מובן שאין לכלול בהנך ג' שמוחלין להן עוונותיהן. ועפ"ז יש לעיין טובא, מפני מה בהגרסא דדרשת רז"ל שהביא רש"י, כ' ג' מוחלין להן עוונותיהן גר שנתגייר וכו', דאף גר הוא מהג'³² (וחכם שנתמנה ונשיא – שניהם

26 כ"ה ברוב דפוסי וכת"י רש"י (שתח"י); ובב' כת"י רש"י (שתח"י) "על כל עוונותיהם". אבל בסוף פרש"י (בנוגע למחלת) גם בב' כת"י אלו ליתא תיבת "כל".

27 ראה הערה 17 בשוה"ג.

28 ביאור פרש"י זה – ראה גם לקו"ש ח"ה ע' 163 ואילך.

29 "ונעשה ברי' ועשי' חדשה" (שו"ע אדה"ז או"ח סמ"ו ס"ד).

30 ראה יבמות שם ובתוד"ה ערוה שם. רמב"ם ה' איסורי ביאה פי"ד הי"ב. וראה נ"כ הרמב"ם שם.

31 להעיר שבתש"ץ קטן (סתס"ה) הביא ממדרש הלימוד בנוסח אחר מהירושלמי "נשיא דכתיב מפני שיבה וגו' וסמין ל' וכי יגור אתכם גר וגר שנתגייר כקטן שנולד דמי", וליתא שם "מה גר מוחלין לו על כל עוונותיו".

32 להעיר שביבמות מח, סע"ב פליגי אם ב"נ

בכלל "עולה לגדולה"³³?

ד

יביא הטעם דלרש"י לא נמנה גר במי שנמחלו עוונותיו, דגדר הכפרה הוא דוראי עשה תשובה

והנה בהסברת גירסת רש"י – שמביא גר שנתגייר בין אלו שמוחלין להם עוונותיהם (ולא עוד אלא שמקדים "גר שנתגייר" לכולם) – י"ל (כמבואר במ"א³⁴) דענין המחילה דגר מלמד על השאר: כשם שבגר שנתגייר הרי פשוט שמחילת עוונותיו קשורה בזה ששינה מעשיו לטובה (ראה שו"ת חוות יאיר סי' עט³⁵) – כך גם מי שעולה לגדולה ונושא אשה³⁶, שעוונותיהם נמ-

נענש על זה שעבר קודם הגירות. אבל (נוסף ע"ז דרק לדעת ר"ח נענש, ולדעת רביס (ר"י, אבא חנן משום רבי אליעזר) אינו נענש, הרי) לפ"ז נמצא דמחז"ל דג' מוחלין להן עוונותיהם קשה, דהרי לדעת ר"ח רק ב' מוחלין להם עוונותיהם, ולדעת ר"י דהו"ל כקטן שנולד, דוחק קצת שמשווי לגמרי כל הג' שמוחלין להם עוונותיהם. אבל ראה יפה מראה לירושלמי בכורים שם. וראה ספר חסידים סתרצ"א ובמפרשים שם. דברים אחדים להחיד"א (קלה, א ואילך). אנציקלופדי' תלמודית ערך גר (ע' רסט ואילך). וש"נ.

33 לכאורה כן מפרש רש"י במדרש שמואל, דבכללות מבוארים כאן ג' סוגים אלו – גר, עולה לגדולה (חכם ונשיא) וחתן. וכמ"ש ביפה מראה לירושלמי שם. ואין הכרח לומר שכן היתה גירסת רש"י במדרש שמואל.

34 ראה לקו"ש שם ע' 170.

35 וראה יפה מראה שם בסופו.

36 אבל להעיר מס' פירס הגדול (לרש"י) הנ"ל הערה 20 בסופה: כיון שזכה לחתונה מוחלין לו על כל עוונותיו (ומשמע שאינו תלוי בעשיית תשובה).

אלא על קבלת עולו של הקב"ה, גם אם אינו מבין זאת בשכל והגיון.

ואם כן סדר התחלת העבודה לדעה הראשונה הוא על פי טעם ודעת, ולדעה השנייה מתחיל הנער עבודתו בקבלת עול מלכות מבלי להרהר אחר ציווי הקב"ה, מדוע עליו להתחיל דווקא עתה בחיוב המצוות.

יסוד העבודה שעל פי שכל – למעלה מן הדעת

אך לכאורה יש לתמוה תמיהה רבתי על האמור לעיל – שאם לומדים שיעור "בן י"ג למצוות" מפרשתנו, הרי זה מפני שתחילת העבודה מיוסדת על הטעם וההבנה:

בפרשתנו מסופר שכאשר שמעון ולוי שמעו על אשר עשה שכם לדינה אחותם, הנה נתלבשו ברוח של קנאה ומסירות נפש ו"ויקחו שמעון ולוי . . איש חרבו . . ויהרגו וגו'", אשר דבר זה היה מסוכן ביותר מצד טבע העולם, דיעקב הוכיחם "עכרתם אותי להבאישני ביושב הארץ . . ונאספו עלי והכוני ונשמדתי אני וביתי"⁵, ועל פי חשבון ושכל לא היה מקום למעשה זה, עד אשר יעקב נזף בהם והוכיחם וכינה הנהגתם בשם "כלי חמס"⁶.

ואם כן, הרי על פי טעם ודעת דטבע העולם, וגם על פי חשבונות ד"כיבוד אב" הרי לא היה מקום למעשה שמעון ולוי, ולמרות כל זאת בשמעם מה שאירע, הרי בקנאתם להשי"ת עמדו ומסרו נפשם בגשמיות וברוחניות לעשות מעשה שלא על פי סדר ולמעלה מן השכל לגמרי!

ודווקא מסיפור זה, שהוא מעשה שלמעלה מן השכל לגמרי למדים – לדעה הראשונה – אשר ילד בהגיעו לגיל י"ג נכנס בעול מצוות כיוון שעל פי השכל ראוי הוא אז להתחייב במצוות, ותמוה מאוד, הכיצד יתיישבו הדברים?

אלא שמכאן למדנו יסוד גדול בעבודת השי"ת, אשר גם המתחיל עבודתו על פי טעם והבנה, הנה מוכרח להיות אצלו היסוד החזק של "קבלת עול מלכות שמים", שעליו לציית לחוקי השי"ת, גם מבלי הבינם.

ונמצא, אשר גם לדעה זו, שתחילת עבודת הנער היא על פי טעם ושכל, לפי שאז נהיה ראוי ומוכן מצד טבעו לקבל עול מצוות וכו"ל, הנה יחד עם זאת מקור הלימוד הוא מעניין של מסירת נפש למעלה מן השכל, ללמדנו אשר היסוד לעבודה שעל פי שכל, היא העבודה שלמעלה מן השכל לגמרי.

5 בראשית לד, ד.

6 שם מט, ה.

7 ראה בענין זה, דמעשה שמעון ולוי הגיע מצד המס"נ שלהם אף שהוכיחם יעקב – בלקוטי שיחות ח"ה ע' 150 ואילך.

העבודה שבטעם ודעת – רק כי כן ציווה השי"ת

ויש לבאר הדבר הכי צד יכול האדם להציב לעבודה שעל פי טעם ודעת, יסוד שלמעלה מן השכל וההבנה:

האדם צריך לעבוד את השי"ת, לא מפני שמבין צורך וחשיבות עבודה זו, אלא בקבלת עול מוחלטת להקב"ה מצווה המצוות, ועל זאת בלבד תהא מיוסדת עבודתו, דאם עבודתו היא על פי השכל וההבנה בלבד, הרי השכל אינו מוחלט, ותדיר תימצא דעה הסותרת, ונמצא שאינו מסור להשי"ת לגמרי אלא רק על פי הכרח שכלו שהוא נתון לשינויים וכדומה.

והאדם העובד עבודתו ללא סיבה שכלית, אלא רק כי כן ציווה הבורא, והוא מציינת בקבלת עול למלך מבלי להרהר אחריו, הרי אין מי שיכול להזיזו מעבודתו ועבודתו מגעת מהתקשרות עצם נשמתו עם הבורא ית"ש, ולא שייך שינוי בזה ח"ו.

אבל אף על פי כן חייב האדם לעבוד את הבורא גם במוחו ושכלו ודעתו, כי עבודה שאינה חדורה בשכלו של האדם, הרי אינה חודרת בפנימיותו ואינה מקדשת ומרוממת את כוחותיו הפנימיים – שכלו ומידותיו, ועל כן שומה על האדם להתבונן בדרכי הבורא ית"ש וגדולתו ולעבדו גם על פי טעם ושכל.

אך זאת ישם האדם אל לבו שעיקר יסוד וסיבת העבודה היא קבלת עול המלך וציות למצוותיו, אלא שהמלך ציווה שהאדם יחדיר את הקדושה גם במוחו ולבו, ועל כן מתמסר הוא לתקוע בדעתו את ענייני עבודת ה' שיהיו חדורים גם בכוחותיו הפנימיים, אך הסיבה והיסוד לעבודת השכל – היא עבודת ה"קבלת עול" שלמעלה מטעם ודעת.

ומעתה עולה כחומר, אשר מפסוק "ויקחו" גו' למדים שתחילת העבודה היא על פי טעם ודעת, ובה בשעה מדגישים אשר היסוד לזה – הוא המסירת נפש למעלה מהשכל, וקבלת עול המלך מצווה המצוות, דכך היא הדרך לנער המתחיל את עבודת ה' להיות עבודתו מיוסדת על מסירת נפש וקבלת עול, ובה בשעה להחזירה במוחו ולבו ולקדשם.

יקדים בשורש הפלוגתא, מדרשות חז"ל גבי נישואי עשו

ויש לומר דהיסוד לג' שיטות אלו, בגדר הכפרה דתענית חו"כ ודיוה"כ, הוא מחילוקי דרשות חז"ל שבפרשתנו:

אחת מנשי עשו המנויות בפרשתנו היא "בשמת בת ישמעאל" (לו, ג), הנקראת בפ' תולדות (כח, ט) בשם "מחלת בת ישמעאל". ומבואר בירושלמי (בכורים פ"ג ה"ג) ובמדרש שמואל (רפי"ז)¹⁶, והביאו רש"י בפירושו על התורה כאן – ששמה הי' "בשמת" ומה שנק' "מחלת" הוא רמז – "לפי שנמחלו לו (כל) עוונותיו"¹⁷ (של עשו), ומכאן למדו דחתן (נושא אשה) מוחלין לו כל עוונותיו.

אמנם בכיאר ענין זה (שחתן ביום חופתו נמחלים כל עוונותיו) מציינו ב' גירסאות:

בירושלמי שם (ועד"ז במדרש שמואל בשינויי לשון) איתא: חכם חתן נשיא גדולה¹⁸ מכפרת. . חכם, מפני שיבה תקום והדרת פני זקן (קדושים יט, לב), מה כתיב

בתרי' (שם, לג) וכי יגור אתכם¹⁹ גר גו' מה הגר מוחלין לו על כל עוונותיו אף חכם שנתמנה מוחלין לו על כל²⁰ עוונותיו²¹; חתן, וילך עשו אל ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל (תולדות שם) וכי מחלת שמה והלא בשמת שמה אלא שנמחלו²² לו כל עוונותיו; נשיא, בן שנה שאל במלכו (ש"א יג, א) וכי בן שנה הי' אלא שנמחלו ל²³ (על²⁴) כל עוונותיו²⁵.

(19) כ"ה בירושלמי. ולכאורה צ"ל "אתך" (שככתוב). וכ"ה במד"ש ויל"ש שם.

(20) בירושלמי ובמד"ש איתא בכלום "כל עונותיו" – בגר, חכם, חתן (בעשו) ונשיא – ככפנים. ביל"ש שמואל שם איתא תיבת "כל" רק ב"נשיא". ב"קונדרים אחרון" שבסוף יל"ש ("אשר סדר הר' שמעון הדרשן לאחר שכתב זה הספר (היל"ש) – נוסח ההקדמה דמהדורה הא' של היל"ש על התורה (שאלוניקי, רפז) סי' קעח איתא "כל" ב"חכם" ו"נשיא" אבל לא ב"חתן" (עשו) ו"גר". בס' פרדס הגדול בסופו (לקוטים ושור"ת לרבינו שלמה) נט, ג – בשם "מצא רבי במדרש" – נאמרה תיבת "כל" בגר חכם וחתן (עשו), אבל לא בנשיא (ראה הערה 25).

(21) במדרש שמואל: מה גר נמחלו לו כל עוונותיו אף זה נמחלו לו על כל עוונותיו. ועד"ז ביל"ש שם.

(22) במדרש שמואל (וביל"ש) "אלא מלמד שמחלו לו".

(23) במדרש שמואל (ויל"ש): אלא מלמד שמחלו לו, כנ"ל.

(24) כ"ה בכמה דפוסי ירושלמי, וכבמדרש שמואל שם.

(25) בירושלמי מסיים "כתינוק בן שנה". ובמדרש שמואל (ועד"ז ביל"ש) ממשיך: נשיא ומלך נעשה כתינוק בן שנה שלא טעם טעם חטא. ובספר הפרדס שבהערה 11 "כיון שמלך נעשה כבן שנה נקי ומלובן". וביל"ש שם הובא לאח"ז: רב הונא אמר* כבן שנה שלא חטא מימיו.

(* ביל"ש שם נסמן יומא (כב, ב). וביומא שם לפנינו "אמר רב הונא כבן שנה שלא טעם טעם חטא".

(16) וצ"ע שבפרש"י נשמטה תיבת "כל". וראה לקמן הערות 20, 26.

(17) כ"ה בירושלמי. ובמדרש שמואל "שמחלו" לו על כל עוונותיו".

(18) במדרש שמואל "הגדולה". וביל"ש שמואל שם (רמז קיז) ליתא תיבה זו. וראה הערה 39.

(* בהוצאת באבער "שמחלה (?) לו על כל עוונותיו". ובפרש"י עה"פ כאן ב' גירסאות "שנמחלו (לו) עוונותיו". "שנמחלו עונותיו" (של בשמת). וראה לקמן הערה 54.

ולדעת רבנן – רק אם עשה תשובה יוה"כ מכפר.

ועד"ז הוא בנדו"ד, דהאומרים דמת-ענין משום דהוי יום סליחה ויו"כ דידהו, ס"ל דחתן וכלה צריכים עשית תשובה לכפרתן¹⁰, דזהו תוכן תענית של תשובה¹¹ (כמ"ש הרמב"ם (הל' תעניות פ"ה ה"א¹²) דהצום הוא "כדי לעורר הלבבות לפתוח דרכי התשובה"), ואלו שנקטו הטעם הב' והג' הנ"ל – ס"ל דהכפרה היא מצד עיצומו של יום (חופתן), ע"ד דעת רבי (הנ"ל) בנוגע ליוה"כ.

ב

יבאר דאף גבי יוה"כ מצינו ג' שיטות, ע"פ דרך הרמב"ם המחודשת בשיטת רבנן

אמנם בהנוגע לכפרה דיוה"כ מצינו שיטה מחודשת בדברי הרמב"ם, דהוא סבר שאפילו לרבנן דס"ל שאין יו"כ מכפר בלי תשובה, מ"מ, אין הכפרה באה מהתשובה, אלא מעיצומו של יום הכפורים, ורק שהוא תנאי בדבר, דעיצומו של יוה"כ מכפר דוקא כאשר ישנה תשובת האדם, כדמוכח מדבריו בזה (הל' תשובה פ"א סוף ה"ג)¹³.

ויתירה מזו¹⁴: מזה שכתב הרמב"ם

10 ראה ביאור הגר"א לרמ"א שו"ע או"ח סתקס"ב ס"ב.

11 ראה שו"ע אדה"ז חלק חו"מ הל' נזקי גוף ונפש ס"ד "ולכן מותר להתענות לתשובה כו". וראה אגה"ת פ"א.

12 וראה שם פ"א ה"ב. מעשה רוקח לרמב"ם שם.

13 ראה לקו"ש ח"ד ע' 1150 ואילך.

14 ראה בארוכה לקו"ש חכ"ז ע' 126 ואילך.

שם ד"עיצומו של יום הכפורים מכפר לשבים" ולא אמר "מכפר עם התשובה" וכיו"ב, מוכח דלדעת הרמב"ם מועילה כפרת עיצומו של היום גם לזה שלא עשה תשובה (גמורה) על חטאיו (תשובה עם כל גדריו ותנאיו – חרטה על העבר וקבלה טובה על להבא בוידוי דברים), אלא שהוא נמצא רק בתנועה וגדר של "שב", ששב ופונה לה'.

וע"פ זה נמצא שיש ג' שיטות באופן הסליחה ומחילה דיו"כ ויחוסה להתשובה: א) דעת רבי שאין צריך לתשובה בשביל הסליחה; ב) דעת רבנן (בפשטות) שצריך תשובה ממש; ג) שיטת הרמב"ם (לפי פירושו בדעת רבנן) שצ"ל תנועה של שיבה, אבל לא מעשה תשובה ממש.

ויש לומר, שמעין שלש שיטות אלו ביו"כ הן ג' השיטות הנ"ל בגדר הסליחה ומחילה ביום החופה:

לפי הטעם שהתענית היא רק בשביל צלילות הדעת בשעת הקנין – נמצא שאין להסליחה שייכות עם התענית עצמה; לפי הטעם דהוי תענית של תשובה – ה"ז כמו יו"כ לדעת רבנן (בפשטות)¹⁵; ולפי הטעם שהתענית היא משום חביבות המצוה, י"ל שהוא ע"ד שיטת הרמב"ם ביו"כ – שהרי סו"ס אף שהתענית אינה לתשובה, הרי בחביבות של מצוות הקב"ה – יש בה קירוב ושיבה להקב"ה.

ויל"ע בהא גופא, מהיכי תיתי דנחלקו גבי חתן לומר דאיכא בזה ג' גדרים.

15 להעיר מלקוטי לוי"צ – אגרות ע' רו.

בענינים

דרוש ואגדה

"גירות" בעניני עולם הזה

עם לבן גרתי... ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה

עם לבן גרתי – ותרי"ג מצוות שמרתי (לב, ה.ו. רש"י)

הפירוש הפשוט ב"גרתי" הוא מלשון "גר" (היפוכו של "תושב"), שמתגורר שם רק באופן ארעי.

וי"ל שזהו עומק הפשט ב"עם לבן גרתי – ותרי"ג מצוות שמרתי", שאף שיעקב התגורר ביחד עם "לבן הארמי", והיו לו כל עניני עוה"ז כ"שור וחמור צאן ועבד ושפחה", עכ"ז היו ענינים אלו כדברים זרים אצלו, ולא היו שקוע בהם.

ורק עי"ז שעניני עוה"ז היו אצלו בכחי"גירות", הנה גם בבית לבן הארמי הצליח ש"תרי"ג מצוות שמרתי", ולא בלבלו אותו עניניו הגשמיים מעבודת השי"ת.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"א עמ' 68 ואילך)

מדוע יקראו לעשו "אדוני" לעתיד לבוא?

עד אשר אבוא אל אדוני שעירה

ואימתי ילך, בימי המשיח, שנאמר, ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו (לג, יד. רש"י)

יש לעיין, הרי ענין זה יקויים רק לעתיד לבוא, וא"כ מדוע נקרא כאן עשו בשם "אדוני", הרי בימות המשיח לא יהי עשו "אדון" ליעקב? ויש לומר הביאור בזה:

כל דבר שבעולם, גם דברים גשמיים ופחותים ביותר, יש בהם ניצוץ קדושה. ואדרבה, ככל שהדבר נמצא למטה מטה יותר, הרי זה מורה שהניצוץ קדושה שבו הוא ממקום עליון יותר. כהכלל הידוע "כל הגבוה ביותר יורד למטה יותר" (ראה לקו"ת אמור לז, ג. שלח לז, א. ובכ"מ) אלא, שבזמן הגלות הניצוץ מוסתר ונעלם במקום התחתון ואינו גלוי לכל.

אך בימות המשיח, כאשר "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ" (זכרי' יג, ב), ויבוטלו כל ההעלמות וההסתרים, אזי יתגלו כל הניצוצות הקדושים.

ועפהנ"ל, שככל שהדבר נמצא למטה יותר הרי הניצוץ שבו נעלה יותר, נמצא שהניצוץ שבעשו הרשע גבוה הוא ביותר.

ולכן, דוקא "בימי המשיח" יקראו לעשו "אדוני" מפני שאז יתגלה הניצוץ שבו, שנעלה הוא ביותר.

(ע"פ "תורת מנחם – התועדויות" תשד"מ ח"א עמ' 559 ואילך)

הידושי סוגיות

גדר תענית ביום חופה

יקשה במה דנחלקו הפוסקים בגדר תענית ביום החופה; יקדים דתלוי בני שיטות גבי תענית יוה"כ; יחקור בכמה מדרשות הז"ל גבי הא דילפינן מנישואי עשו דפרשתנו לכפרת חתן; תולה ב' הפלוגתות זב"ז, דהדרב תלוי אי הכפרה היא ע"י מעשיו או רק מהיותו חתן

שנמחלין עוונותיהן ויום כפור דידהו" (שו"ת מהר"ם מינץ סי' קט (ד"ה וראיתי רבותי)³;

(2) הובא בב"ש אה"ע שם סק"ו. באר היטב שם סק"ה. מג"א או"ח ר"ס תקעג (והשמיטו הא דכ' "וי"כ דידהו"). וראה מושב זקנים עה"ת ס"פ תולדות (נעתק לקמן הערה 49). ובשו"ת מהר"י ברונא "אמרת בינקותי... משום דאמינן... דמלך נידון בכל יום וחתן דומה למלך והואיל ויומא דדינא הוא לגבי בעי מתענה כמו ביום כפור, אבל ממשך "ומהאי טעמא יש בני אדם דמתענים ברה"ל לפי שיום דין הוא". וראה הערה הבאה.

(3) בשו"ת מהר"ם מינץ שם ממשך "כדרשינן על הא דכתיב ויקח את מחלת כו". ובשו"ת מהר"י ברונא שם הביא כטעם בפ"ע "ועוד שמעתי לפי

לקראת שבת

כאן חלות דין תענית ממש על הגברא וגם על היום⁸; משא"כ לטעם הב' והג', דאין בזה חלות תענית, אפי' על הגברא, כ"א רק שלילה והעדר האכילה.

והנה פשוט דלכו"ע (גם להפוסקים שנקטו הטעם הב' והג') הרי יום החופה הוא יום מחילה וסליחה להחתן והכלה (כפשטות דרשת רז"ל בירושלמי ומדרש שמואל המובא להלן). ולפ"ז צ"ל, שהפוסקים שנתנו טעמים אחרים להתענית סבירא להו שמחילתם של החו"כ אינה תלוי בתשובה ותענית של תשובה, אלא המחילה באה ע"י הנשואין לבד.

ומכיון שלכו"ע יום חופתם של החתן והכלה הוי יום מחילה וסליחה (ע"ד יום כיפור), יש לומר, שהמחלוקת בין הטעמים הנ"ל שבפוסקים – אם זקוקים לתענית של תשובה בשביל הכפרה – היא בדוגמת הפלוגתא שמצינו בענין כפרת יום הכפורים (שבועות יג, א. וש"נ): לדעת רבי בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה יוה"כ מכפר, דעיצומו של יוה"כ מכפר,

(ב) "שמא ישתכרו ולא יהי דעתן מיושבת עליהן בשעת הקידושין" (שו"ת מהר"ם מינץ שם⁴); (ג) "מפני שמצוה חביבה עליהם (לכן נוהגין) כדרך שעושין חסידים הראשונים שהיו מתענין על מצוה החביבה, כגון לולב ושאר דברים" (רוקח סי' שנג).

וא' מהחילוקים שנאמר בפוסקים בין הני טעמי הוא (ב"ש ובאר היטב שם⁵), דלטעם הא' ראוי להשלים שעות התענית שלא התענה עד סוף היום⁶, משא"כ לטעם הב' והג' – א"צ להשלימן, כפשוט (ולאידך אם נתאחרה החופה עד אחר צה"כ – לטעם הא' א"צ להתענות רק עד צה"כ, ולטעם הב' והג' – צריכים להתענות עד אחרי החופה).

וי"ל שאפי' את"ל שגם לטעם הא' (דהוא יום סליחה שלהם) אין צריך להשלים התענית, דנאמר שתענית שעות הוי תענית (עזר מקודש לאה"ע שם⁷), מ"מ, איכא חילוק עיקרי בין הני ג' טעמי בהגדרת מהות התענית, דלטעם הא' יש

דאמרי' בגמ' המתעלה עוונותיו נמחלין וכיון דעולה לגדולה אולי יגרום החטא ויתבטל ומקבל עלי' תשובה וצערא בעלמא עד דסיים חופתו והדר אכיל".

(4) הובא בב"ש ובאר היטב אה"ע שם. מג"א שם. וראה שו"ת מהר"י ברונא שם בתחלתו.

(5) כנסת הגדולה אה"ע סס"ב הגהות הטור סקט"ו. פתחי תשובה שם סס"א סק"ט. ועוד. וראה בארוכה שד"ח שם.

(6) אבל ראה הלשון בשו"ת מהר"י ברונא שם (נעתק לעיל הערה 3). וראה שדי חמד שם.

(7) וכן משמע בפרמ"ג (א"א) או"ח ר"ס תקעג. וראה אגה"ת פ"ג "עד חצי היום דמיחשב ג"כ תענית בירושלמי". וראה הערה הבאה.

(8) ראה בארוכה צפ"ע להל' תעניות פ"א ה"ט ובכ"מ (נעתק בצפ"ע כללים בערכו) דעיקר גדר תענית היא על היום שיהא היום נקרא תענית וממילא אסור לאכול. ובהל' תעניות שם ה"א (לו, א) כ' "דתענית חל על עצם היום, גבי שעות לא, רק זה לכו"ע בגדר לצעורי נפש". ולכאורה לפי מ"ש בתוס' (ע"ז לד, א. הובא בצפ"ע שם), רא"ש (תענית פ"א סי"ב), דגם תענית שעות צריך לקבל עליו מאתמול מבעוד יום, משמע דגם בתענית שעות חל על (חלק זה ד) היום שם "תענית". ואכ"מ.

(9) וידוע הכלל שאין להרבות במחלוקת (דרכי שלום (בשרי חמד, קה"ת) כללי הש"ס אות ל' סרנ"ז).